

Eindverslag van de verkenner

Op 19 maart 2026 benaderde PRO (toen nog GroenLinks-PvdA) als grootste partij mij om op basis van de verkiezingsuitslag te verkennen welke combinatie van partijen het meest kansrijk is om tijdens een formatieproces te komen tot een collegiaal bestuur met een ondersteunend akkoord.

Op 23 maart, tijdens het duidingsdebat, heeft PRO mij voorgesteld aan een vertegenwoordiging van alle toekomstige raadsfracties, waarna ik mij volop gesteund voelde om als verkenner aan de slag te gaan. Hierbij ben ik op zeer professionele wijze ondersteund door de griffie.

De opdracht luidde:

- Om alle partijen te bevragen over hun ideeën over een te vormen coalitie
- Om alle partijen te bevragen over hun ideeën over de aard van een akkoord
- Specifiek in te gaan op manieren om in de toekomst inwoners te betrekken bij de besluitvorming van de gemeenteraad van Zeist

Uitvoering

De gesprekken met de partijen zijn gevoerd op volgorde van het aantal behaalde stemmen, waarbij ik ben begonnen met de grootste partij. Tijdens de gesprekken zijn bij alle partijen de volgende onderwerpen aan de orde gekomen:

- duiding van de verkiezingsuitslag;
- belangrijkste inhoudelijke opgaven voor Zeist;
- het type akkoord;
- kansen en knelpunten met andere partijen;
- voorkeurssamenstelling voor een coalitie;
- hoe inwoners te betrekken bij de besluitvorming;
- aandachtspunten voor het vervolgproces.

De gesprekken zijn in vertrouwelijkheid gevoerd en ook de verslagen vallen onder deze afspraak. Voorafgaand aan de vaststelling van het verslag is bij de partijen getoetst of de inhoud van het verslag overeenkwam met het gevoerde gesprek en konden zij desgewenst feitelijke onjuistheden corrigeren dan wel nuances aanbrengen. Deze verslagen zijn de basis van het voorliggende advies. Na afloop van alle gesprekken heb ik diverse partijen nog telefonisch benaderd om enkele zaken te toetsen dan wel te verduidelijken. Het is onvermijdelijk dat ik, voor de onderbouwing van mijn advies, in algemene zin conclusies uit de gesprekken vermeld.

Algemene bevindingen

Inhoudelijke thema's

Er wordt door de partijen vanuit verschillende invalshoeken gekeken naar de verkiezingsuitslag. Zo zien sommigen de uitslag als een roep om vernieuwing. Deze vernieuwing zou zich in de toekomst vooral moeten manifesteren in meer variatie en creativiteit in de wijze waarop inwoners worden betrokken bij het maken van beleid: van beleidsvoorbereiding tot aan besluitvorming. Voor andere partijen is de uitslag een bevestiging van draagvlak voor de ingezette koers door de huidige coalitie.

Op de vraag wat de komende bestuursperiode hoog op de agenda zou moeten staan, wordt door alle partijen 'Wonen' als belangrijkste thema genoemd. Net als in de rest van Nederland moet er in Zeist snel meer gebouwd worden. Op de vraag voor wie er gebouwd moet worden, is er wat meer gevarieerdheid in de standpunten. De meeste partijen vinden dat bouwen in de hoogte vaker mogelijk moet zijn, zeker als daardoor het groen gespaard kan blijven. Andere thema's die door veel partijen werden genoemd zijn armoedebestrijding en gelijke kansen, asielopvang, duurzaamheid en inwonersparticipatie.

Over dit laatste onderwerp is in alle gesprekken de ambitie uitgesproken dat een nieuw bestuursakkoord, in afstemming met de gehele gemeenteraad, hier meer aandacht aan besteedt. Het onderwerp past in de traditie van Zeist waar participatie een vertrouwd thema is. Er is enthousiasme en breed draagvlak om hier een volgende stap te zetten in toepassing en instrumentarium.

Aantal partijen in de coalitie

De verkiezingsuitslag maakt het qua zetelaantal mogelijk om op meerdere manieren met drie partijen tot een coalitie te komen. Wel zijn alle partijen van mening dat met het oog op de schaal en opgaven voor Zeist een college met vier wethouders passend is.

De partijen zijn vervolgens bevroegd op de opties om een onafhankelijk wethouder aan te trekken dan wel de mogelijkheid dat één partij twee wethouders levert. Dit laatste werd door de meesten als onwenselijk beschouwd vanwege het te geringe verschil in zetelaantal en de kans dat dit binnen een coalitie tot onevenwichtigheid leidt. Een onafhankelijk wethouder (van buiten) wordt, gezien de kwaliteit van de kandidaten die er binnen de politiek van Zeist momenteel beschikbaar zijn, niet als een voor de hand liggende keuze gezien.

Mogelijke coalities

Tijdens de gesprekken hebben de partijen een aantal opties op tafel gelegd die door hen als haalbaar werden gekwalificeerd.

PRO, D66, VVD	20 zetels	met ChristenUnie-SGP 21
PRO, D66, CDA	17 zetels	met ChristenUnie-SGP 18
PRO, D66, VVD, CDA	23 zetels	
PRO, Zeist Lokaal, D66	21 zetels	
PRO, Zeist Lokaal, CDA	18 zetels	

Overwegingen vanuit de partijen

In de meeste varianten zijn zowel PRO als D66 aanwezig. PRO beschouwt de combinatie met D66 als het motorblok van een coalitie. Daar moet dan in elk geval één en desgewenst twee partijen bij aansluiten.

Zeist Lokaal heeft in het gesprek aangegeven als tweede partij verantwoordelijkheid te willen nemen. Daarbij stellen zij ook dat er geen breekpunten zijn om met andere partijen een samenwerking aan te gaan. Wel vinden ze het belangrijk dat er de komende tijd meer aandacht is voor inwonersparticipatie. Tegelijkertijd beschouwt een aantal partijen Zeist Lokaal als een mogelijk instabiele partner, vanwege het ontbreken van een eenduidig beeld van waar de partij voor staat en het feit dat het een jonge fusiepartij is die zich nog niet heeft bewezen in de dagelijkse politieke praktijk.

Een combinatie van PRO, D66, VVD en het CDA heeft niet de voorkeur van PRO en leidt in mijn ogen tot een coalitie die onnodig breed is. Met een dergelijke coalitie is nauwelijks meer sprake van een oppositie en verplaatst het debat zich van de raad naar de coalitiepartijen onderling. Om die reden is in diverse gesprekken ook gesproken over een coalitie van PRO, D66 en de VVD of het CDA.

Bij sommige combinaties kan ook naar Volt gekeken worden om aan te sluiten. Volt zelf zegt te willen aansluiten bij een coalitie waar ook Zeist Lokaal deel van uitmaakt, omdat zij verwachten dat zij daar hun ambitie op het gebied van participatie het best in kan verwezenlijken. De SP geeft net zoals Volt aan dat zij de voorkeur heeft om in te stappen bij een coalitie waar Zeist Lokaal deel van uitmaakt.

Advies over de te vormen coalitie en het akkoord

Zoals eerder gesteld, kan de verkiezingsuitslag in Zeist worden beschouwd als een roep om vernieuwing, maar ook als een waardering voor de huidige coalitie. Bovendien is de zetelverdeling zodanig dat een coalitie met drie partijen op meerdere manieren te vormen is. Een vierde partij is te verantwoorden vanwege het gewenste aantal wethouders.

Geen van de acht partijen heeft op voorhand andere partijen uitgesloten en men is overwegend positief over elkaars kandidaat-wethouders, voor zover deze bekend waren.

Toch meen ik, op basis van de wederzijdse waardering die is uitgesproken over bestuursstijl, vertrouwen en samenwerking dat een coalitie van PRO, D66, VVD en ChristenUnie-SGP de meeste garanties biedt voor een stabiel bestuur in Zeist. ChristenUnie-SGP is ondanks het verlies wat mij betreft de meest logische vierde partij omdat er brede waardering is voor de deskundigheid en stabiliteit de afgelopen jaren. Door alle partijen zijn de goede onderlinge verhoudingen benadrukt.

Daar wordt veel waarde aan gehecht en het is belangrijk dat deze positieve sfeer ook de komende bestuursperiode geborgd is. Hier ligt een belangrijke opdracht voor de te vormen coalitie om blijvend de verbinding te zoeken met de rest van de gemeenteraad.

Daarnaast adviseer ik om met de nieuwe raad een aanpak te ontwikkelen voor organisatie, raad en college om inwoners de komende bestuursperiode actiever te betrekken via nieuwe vormen van participatie, passend bij de traditie van Zeist. De formerende partijen kunnen hiervoor specifieke expertise inschakelen en samenwerking zoeken met andere partijen, zoals Volt en Zeist Lokaal, en met maatschappelijke organisaties rond thema's als wonen, kansengelijkheid en duurzaamheid. Ook is er brede steun voor een coalitieakkoord op hoofdlijnen (geen raadsakkoord), met extra aandacht voor het beter betrekken van de raad aan de voorkant van besluitvorming, waarvoor tijdens de formatie al een eerste aanzet kan worden gedaan.

Slotwoord

Ik wil alle partijen in Zeist danken voor de positieve wijze waarop zij mij in staat hebben gesteld om mijn taak te verrichten. De gesprekken met de partijdelegaties waren zonder uitzondering prettig en constructief. Ik dank vooral ook de ondersteuning vanuit de Zeister griffie: raadsadviseur Tolga Sungur en griffier Eva Lemaier. Zij hebben gezorgd voor de organisatie van dit proces en mij neutraal van context voorzien waardoor ik tot een advies kon komen waarvan ik hoop dat partijen ermee aan de slag kunnen.

Mariëtte Pennarts-Pouw

Zeist, 2 april 2026